

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ІСТОРИЧНІ
ТА МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ**

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 120-річчю з дня народження П.Т. Петрова,
завідувача кафедри історії медицини (1948–1957 рр.)
Харківського медичного інституту

м. Харків, 23 листопада 2016 р.

Харків – 2016

УДК 614.2(091)(744)
ББК 51.1 (4Укр)
190

Редакційна колегія: Огнев В.А., Галічева Н.О., Сокол К.М.,
Чумак Л.І., Чухно І.А., Веретельник О.А.

Затверджено вченою радою ХНМУ.
Протокол № 13 від 24.11.2016 р.

І 90 Історичні та медико-соціальні аспекти охорони здоров'я в Україні: матеріали наук-практ. конф.; присвяченої 120-річчю з дня народження П.Т. Петрова, зав. кафедри історії медицини (1948–1957 рр.) Харк. мед. ін-ту (м. Харків, 23 лист. 2016 р.). – Харків, 2016. – 148 с.

УДК 614.2(091)(744)
ББК 51.1 (4Укр)

© Харківський національний
медичний університет

Привітання

**ректора Харківського національного медичного університету,
професора В.М. Лісового учасникам науково-практичної конференції
«Історичні та медико-соціальні аспекти охорони здоров'я
в Україні», присвяченої 120-річчю з дня народження П.Т. Петрова,
завідувача кафедри історії медицини (1948–1957 рр.)
Харківського медичного інституту**

Шановні гості, шановні учасники конференції, друзі!

Вітаю вас на науково-практичній конференції, присвяченій 120-річчю з дня народження видатного історика медицини, кандидата медичних наук, доцента, завідувача кафедрою історії медицини з 1948 по 1957 роки Харківського медичного інституту, Петра Тимофійовича Петрова.

Петро Тимофійович був завідувачем кафедри історії медицини Харківського медичного інституту з 1948 по 1957 роки, а потім працював доцентом на кафедрі організації охорони здоров'я та історії медицини, учасник Великої Вітчизняної війни, майор медичної служби, нагороджений орденом «Червоної зірки» та багатьма медалями. Неодноразово брав участь в міжнародних конференціях, був керівником та організатором секції історії медицини в складі Харківського наукового медичного товариства (1958–1966 рр.). Під його керівництвом були підготовлені 2 кандидатські дисертації з історико-медичної тематики.

На сьогоднішній день кафедра соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я є продовжувачем традиції викладання історії медицини та має великий науковий потенціал. Співробітники кафедри виконують дисертаційні дослідження, проводять активну роботу з виконання ініціативних НДР, метою яких є дослідження стану здоров'я та оцінка якості життя студентів медичних вищих навчальних закладів, беруть активну участь в науковому житті та роботі університету, в тому числі на міжнародному рівні. Кафедра плідно співпрацює з лікарями та управлінцями практичної охорони здоров'я, постійно впроваджує в навчальний процес власні наукові здобутки. Для забезпечення навчального процесу на кафедрі активно використовуються мультимедійне та інтерактивне обладнання, впроваджуються сучасні освітні технології.

Процес навчання в нашому університеті невід'ємно пов'язаний з наукою, де молодим науковцям та студентству відводиться особлива роль. Студентська наука в своєму значенні – це не просто формальна участь молоді в проведенні наукових досліджень і виконанні технічних розробок, що, безумовно, є важливою складовою професійної підготовки сучасного спеціаліста. Це ще і розвиток компетенцій, які дозволяють молоді уявляти сучасну картину світу на основі поглибленого, цілісного вивчення предметної області. В сучасному світі неухильно зростають вимоги та прагнення студентів до вищої освіти. Основною задачею для університетів стає забезпечення високої якості освіти та наукових досліджень.

ЗМІСТ

<i>Лесовой В.Н., Петрова З.П., Огнев В.А.</i> Петр Тимофеевич Петров – первый заведующий кафедрой истории медицины в Харьковском медицинском институте	5
<i>Петров П.Т., Петрова З.П.</i> Воспоминания санитарного врача о годах Отечественной войны	15
ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
<i>Ащеулова Т.В., Злызка Л.В.</i> Кафедра пропедевтики внутренней медицины № 1, основ биозтики и биобезопасности: 60 лет клинической базы – КУОЗ «Харьковская городская клиническая больница № 11»	20
<i>Кожемяка А.И., Клименко В.А., Сиренко Т.В., Плахотная О.Н., Кандыба В.П.</i> Исторические этапы становления кафедры пропедевтики педиатрии № 2 Харьковского национального медицинского университета	21
<i>Козько В.М., Ткаченко В.Г., Соломенник Г.О., Собко С.О.</i> Вчення та діяльність Л.В. Громашевського: погляд крізь століття	24
<i>Кравченко Ю.М., Ольховський В.О., Балановський В.В., Губін М.В., Сокол В.К.</i> Основні віхи з історії Харківської судово-медичної служби: до 220-річчя її заснування	26
<i>Міщенко М.М., Митрофанюк В.А.</i> Беверідж Вільям Генрі	28
<i>Мякина А.В., Лагуновская Н.В., Литвинова К.В., Ткаченко М.С.</i> Из истории профессионального женского образования в Украине	29
<i>Мякина А.В., Сухарева Л.П.</i> Харьковский стоматологический институт	31
<i>Мякина А.В., Шимко В.В., Долженко М.С., Попова М.С.</i> Служение во имя народа	33
<i>Трегуб П.О., Бондарь Ю.В.</i> Болезнь и последние дни жизни выдающегося хирурга	34
<i>Трегуб П.О., Оситашвили К.Д.</i> Подвиг человеколюбия	36
<i>Усенко С.Г., Гонтарь Є.В., Кузьменко М.І.</i> Життя і діяльність Семашка Миколи Олександровича	37
<i>Усенко С.Г., Королькова А.А., Тиханский Д.С.</i> Альфред Гротьян – один из основоположников социальной медицины	38
<i>Чумаченко Т.О., Семеренська Т.І.</i> Данило Кирилович Заболотний – епідеміолог-«чумогон» зі світовим ім'ям (до 150-річчя від дня народження)	41
ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
<i>Ляхова Н.О., Голованова І.А.</i> Проблеми організації профілактики ортодонтичної патології у дітей	43
<i>Сокол К.М.</i> Проблеми реформування системи охорони здоров'я	45
ДОКАЗОВА МЕДИЦИНА ТА БІОСТАТИСТИКА	
<i>Амбросова Т.Н., Ащеулова Т.В., Смирнова В.И.</i> Трагедии и следствия в биомедицине: морально-этический аспект	47

<i>Інишкова Г.В., Грузева Т.С.</i> Проблеми засвоєння студентами ВМНЗ України знань з біостатистики та підходи до вдосконалення навчання	48
<i>Сокол К.М., Бутеец И.Ф.</i> Доказательная медицина в практическом здравоохранении Украины	50
<i>Трегуб П.О., Паймина И.С.</i> Систематические ошибки при обнародовании результатов исследований	51
ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЙОГО АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
<i>Potomaybo E.G.</i> Impact of the epidemic of children obesity on the general health indicators and ways of its prevention	53
<i>Potomaybo E.G.</i> Features of obesity epidemic in developing countries	54
<i>Potomaybo E.G.</i> Study of the mechanisms of eating disorders, as significant predictors of overweight and obesity	55
<i>Галічева Н.О., Чумак Л.І.</i> Методики дослідження якості життя у педіатрії	56
<i>Головко Я.И., Гунько А.</i> Оценка показателей инвалидности в Украине	58
<i>Григоров М.М., Григорова І.А., Тесленко О.О.</i> Первинна та вторинна профілактика гострих порушень мозкового кровообігу	60
<i>Григоров С.М., Григорова І.А., Тихонова О.О., Конітько М.С.</i> Актуальні питання поєднаної черепно-мозкової (ЧМТ) та щелепно-лицевої травми (ЩЛТ)	61
<i>Зинчук А.Н., Бочарова Т.В., Нарук М., Бочарова М.Ю.</i> Некоторые особенности современного образа жизни школьников Восточной Европы	63
<i>Крюков О.І.</i> Екологічний розвиток суспільства як чинник охорони здоров'я громадян ..	65
<i>Омаров Е.О.</i> Розвиток суспільства в контексті екологічної безпеки держави	67
<i>Сенаторова Г.С., Черненко Л.М., Волік М.С.</i> Бронхолегенева дисплазія як медико-соціальна проблема	68
<i>Сокол К.М., Сокол В.К.</i> Изучение образа жизни студенческой молодежи с помощью информационно-энтропийного анализа	70
<i>Фролова Т.В., Охаткіна О.В., Коліушко К.Г., Атаманова О.В., Стенкова Н.Ф.</i> Забезпеченість вітаміном А дітей шкільного віку, які мешкають у Харківському регіоні	73
<i>Черненко І.І.</i> Надання медичної допомоги ветеранам війни в Харківській області станом на І півріччя 2016 р.	74
<i>Черненко І.І., Федченко Ю.Г.</i> Стан надання медичної допомоги демобілізованим військовослужбовцям на перше півріччя 2016 р.	76

**ДАНИЛО КИРИЛОВИЧ ЗАБОЛОТНИЙ –
ЕПІДЕМІОЛОГ-«ЧУМОГОН» ЗІ СВІТОВИМ ІМ'ЯМ
(ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

Чумаченко Т.О., Семеренська Т.І.

Історія дбайливо зберігає імена видатних діячів науки, з життям і роботою яких пов'язані становлення і розвиток цілої галузі знань. В теперішній час слід з великою вдячністю згадати тих, хто знаходився біля витоків вітчизняної та світової епідеміології, закладав фундамент теперішніх її успіхів. Серед таких особистостей провідне місце належить фундатору та організатору епідеміології як науки, засновнику першої в світі кафедри епідеміології, талановитому вченому та практику охорони здоров'я, величній постаті українського народу, що служила всьому людству – Данилі Кириловичу Заболотному. Д.К. Заболотний був не тільки засновником сучасної вітчизняної епідеміології, але й науковим першовідкривачем, лікарем-рятувником, і, як сам він себе жартівливо називав, – «чумогоном».

Д.К. Заболотний народився 28 грудня 1866 р. у родині кріпака в селі Чоботарка Подільської губернії (тепер село Заболотне на Вінниччині). Любів та натхнення до епідеміології прийшли під час навчання на природничому відділенні фізико-математичного факультету Новоросійського університету (Одеса). У 1889–1891 рр. Д.К. Заболотний працював асистентом на Одеській бактеріологічній станції, яку заснував І.І. Мечников, у 1891 р. склав екстерном державні іспити в університеті на ступінь магістра природничих наук. В цьому ж році вступив на третій курс медичного факультету Київського університету Святого Володимира, який закінчив у 1894 р. Під час роботи на Одеській бактеріологічній станції Д.К. Заболотний виконав роботу на ступінь кандидата природничих наук – «Мікроби снігу», створив експериментальну модель холери на ховрах. У 1893 р. разом з І. Савченко вивчав проблему пероральної імунізації проти холери, для доказу ефективності якої випив живу культуру холерних вібріонів після попередньої пероральної імунізації. Цим небезпечним експериментом поклав початок пероральної вакцинації.

Протягом всього життя багатогранна діяльність Д.К. Заболотного була пов'язана з боротьбою з інфекціями та супроводжувалась великим ризиком для його життя, але попре це він служив народу, трудився для збереження здоров'я людей. Після закінчення університету Д.К. Заболотний працював епідеміологом в Подільській губернії, де боровся з епідеміями холери та дифтерії. Він дослідив ефективність протидифтерійної сироватки на собі після експериментального інфікування збудником дифтерії. Для виконання докторської дисертації ним була створена експериментальна модель сифілісу на мавпах-бабуїнах (1909 р.).

Величезне значення у становленні Д.К. Заболотного як епідеміолога зі світовим ім'ям, мала його участь у протиепідемічних, рятувальних експедиціях в інші країни по всьому світі (Індію, Аравію, Китай, Персію), в яких він, починаючи з 1897 р., неодноразово брав участь, досліджуючи епідеміологію

чуми та холери. В 1910–1911 рр. Д.К. Заболотний працював на Далекому Сході, в Монголії, де проводив роботу по ліквідації чуми. Перебуваючи в Монголії, наражаючи себе на небезпеку під час розтину загиблого тарбагана, він випадково вколов руку голкою шприца, наповненого гноем з чумного бубону. Гадаючи, що він має померти від чуми, Заболотний почав писати прощальні листи своїм рідним. Проте, на щастя, протичумна сироватка, яку він собі ввів, спрацювала, і вчений переніс чуму, спостерігаючи за її перебігом як лікар, і як вчений. Спостереження під час роботи дозволили Д.К. Заболотному вперше висунути гіпотезу про природні осередки чуми й про гризунів як джерел чумної інфекції та зберігачів її збудника (тарбаганів, ховрахів, пацюків). При цьому він вперше звернув увагу на можливість трансмісивної передачі чуми через ектопаразитів гризунів. Детально дослідивши спалахи чуми, Д.К. Заболотний створив свою класичну епідеміологічну формулу про три фактори, необхідні й достатні для розвитку і поширення епідемії чуми, а саме: наявність ендемічних осередків, соціальні умови і масові переміщення людей (пілігримаж). Він встановив зв'язок захворюваності людей на чуму з епізоотіями серед диких гризунів. У 1910 р. він керував в Одесі боротьбою з бубонною чумою. Летальність від цієї хвороби склала всього 20,7 %, що стало європейським рекордом того часу. Вивчаючи епідеміологію холери, Заболотний відкрив феномен існування серед здорових людей носіїв холерних вібріонів. Завдяки Д.К. Заболотному, в 1918 р. у Петрограді було ліквідовано холеру за 3 місяці, що не мало аналогів в світовій практиці.

Високий рівень інфекційної захворюваності вимагав широкого проведення протиепідемічних заходів кваліфікованими фахівцями, тому в цей час величезне значення набула необхідність спеціальної підготовки лікарів та середніх медичних робітників. В червні 1920 р. Вчена рада Одеського медичного інституту розглянула пропозицію Д.К. Заболотного про створення кафедри епідеміології та ухвалила рішення її організувати. Так була створена перша в світі кафедра епідеміології. 20 листопада цього ж року асистентами кафедри були обрані Л.В. Громашевський та М.Н. Соловійов, останній в 1930 р. організував кафедру епідеміології в Харківському медичному інституті. В 1920 р. академіка Д.К. Заболотного призначають ректором Одеської медичної академії. У вересні 1923 р. Д.К. Заболотний був обраний керівником кафедри мікробіології та епідеміології з вченням про дезінфекцію Військово-медичної академії у Петербурзі. В 1926 р. він став дійсним членом Академії наук СРСР, в 1928 р. – президентом ВУАН (тепер Національна академія наук України). Академік Д.К. Заболотний заснував Інститут мікробіології та епідеміології (згодом Інститут мікробіології та вірусології імені Д.К. Заболотного НАН України).

Видатний епідеміолог, талановитий організатор, досконалий вчений, обдарований педагог, особистість, завдяки якій було збережено безліч життів, та напрацьований величезний фундамент вітчизняної епідеміології, людина, якою можуть пишатись нащадки – таким назавжди увійшов в історію української та світової епідеміології Данило Кирилович Заболотний.

Наукове видання

Історичні та медико-соціальні аспекти охорони здоров'я в Україні

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 120-річчю з дня народження П.Т. Петрова,
завідувача кафедри історії медицини (1948–1957 рр.)
Харківського медичного інституту

м. Харків, 23 листопада 2016 р.

Відповідальний за випуск проф. В.А. Огнєв

Формат А5. Ризографія. Ум. друк. арк. 9,0.
Тираж 100 прим. Зам. № 15-33322.

Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmu@mail.ru, izdat@knmu.kharkov.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництва,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії
ДК № 3242 від 18.07.2008 р.